

ارائه مدلی برای ارزیابی تاثیرگذاری خصوصیات کیفی بر سودمندی

گزارشگری مالی

دکتر محمدعلی آقایی

استادیار دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس

حلیمه رحمانی

دکتری حسابداری دانشگاه تربیت مدرس

تاریخ دریافت: ۹۱/۰۱/۱۵، تاریخ پذیرش: ۹۱/۰۳/۰۳

چکیده

موضوع مقاله: هدف حسابداری ارائه اطلاعات سودمند به استفاده کنندگان از گزارشات سالانه است. با این حال، ادبیات تحقیق، کمک چندانی به قضاوت در مورد تاثیر خصوصیات کیفی گزارشگری مالی بر سودمندی گزارشگری مالی نمی کند. هدف از انجام این تحقیق بررسی و تعیین تاثیر خصوصیات کیفی بر سودمندی گزارشگری مالی است.

روش تحقیق: در این پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از مدل یابی معادلات ساختاری استفاده شده است. برای آزمون مدل، روایی پژوهش، و وجود همبستگی بین خصوصیات کیفی به ترتیب از نرم افزارهای LISREL، PLS، و SPSS استفاده شد. نمونه پژوهش شامل ۸۵ شرکت بود که اطلاعات مربوط به آنها طی دوره ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۹ مورد بررسی قرار گرفت.

طرح بحث و نتیجه گیری: به جز فرضیه های فرعی هفتم و نهم و فرضیه اصلی سوم، سایر فرضیه ها تایید شدند (محافظه کاری و قابل فهم بودن تاثیر معنی داری بر سودمندی نداشتند). همچنین بین خصوصیات کیفی محافظه کاری و بیان صادقانه و بی طرفی، خصوصیات کیفی مربوط بودن و قابل اتکا بودن، و خصوصیات کیفی ارزش پیش بینی و ارزش تاییدکنندگی

رابطه متقابل وجود داشت. بنابراین پیشنهاد می شود از خصوصیات کیفی حذف شود. همچنین با توجه به اینکه تاثیر مربوط بودن بر سودمندی بیشتر از تاثیر قابل اتکا بودن است، بنابراین چنین می توان نتیجه گیری کرد که استفاده کنندگان صورتهای مالی به دنبال اطلاعات مربوط هستند و قابلیت اتکای اطلاعات در درجه دوم اهمیت قرار دارد.

واژه های کلیدی: سودمندی گزارشگری مالی؛ خصوصیات کیفی گزارشگری مالی؛ خصوصیات کیفی مرتبط با نحوه ارائه اطلاعات؛ خصوصیات کیفی مرتبط با محتوای اطلاعات.

مقدمه

هدف حسابداری ارائه اطلاعات سودمند برای مقاصد تصمیم گیری استفاده کنندگان است. ارتقای سطح سودمندی گزارشگری مالی شرکتها نقش مهمی در تصمیم گیری استفاده کنندگان از گزارشهای مالی ایفا می نماید. یکی از راههای بهبود سودمندی گزارشگری مالی، توجه به عوامل موثر بر آن است. طبق مفاهیم نظری گزارشگری مالی [۱۰]، به منظور سودمند بودن اطلاعات، در زمان تهیه آنها مجموعه خاصی از خصوصیات کیفی باید رعایت شده باشد. در این راستا مشخص نمودن رابطه بین سودمندی گزارشگری مالی و خصوصیات کیفی گزارشگری مالی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. در صورت مشخص شدن میزان تاثیرگذاری این خصوصیات بر سودمندی گزارشگری مالی، می توان از طریق الزام شرکتها (چه از طریق استانداردها و چه از طریق قوانین و مقررات) به بهبود خصوصیات کیفی که تاثیر بیشتری دارند، در جهت ارتقای سودمندی گزارشگری مالی گام برداشت.

با این وجود پژوهشی که نشان دهند آیا در عمل رعایت خصوصیات کیفی منجر به سودمند شدن اطلاعات می شود، و میزان تاثیر این خصوصیات بر سودمندی چگونه است، و کدامیک از این خصوصیات تاثیر بیشتری بر سودمندی دارند و کدامیک تاثیر کمتر، انجام نشده است. البته تحقیقاتی صورت گرفته است که عمدتاً بر یک یا چند خصوصیت کیفی متمرکز بوده اند

و همه خصوصیات کیفی به طور همزمان در نظر گرفته نشده است که عمدتاً منجر به نتایج ناسازگاری شده است.

سودمندی گزارشگری مالی

از نظر تئوریک، سودمندی اطلاعات به این معنی است که آن اطلاعات سرمایه گذاران را در مسیری هدایت نماید که در باورها و اقدامات خود تجدیدنظر نمایند [۲۵]. در عمل تعاریف مختلفی از سودمندی ارائه شده است. برای مثال کام [۲۱] و فرانسیس و اسپچیر [۲۰] طبقه بندی از تعاریف سودمندی ارائه داده اند. کام [۲۱] سه روش برای تعیین سودمندی اطلاعات معرفی می کند. یکی از روشهایی که کام مطرح می کند، بررسی رابطه بین قیمت‌های سهام و اطلاعات گزارشگری مالی، علی‌الخصوص، سود می باشد. کام چنین استدلال می کند که یک قلم خاص در صورتی سودمند است که بتواند عقاید سرمایه گذاران را در مورد ارزش سهام، تحت تاثیر قرار دهد. در این حالت رابطه آماری بین آن قلم و قیمت‌های سهام وجود دارد. فرانسیس و اسپچیر [۲۰] نیز چهار دیدگاه در مورد سودمندی ارائه کرده اند که در دیدگاه چهارم که جدیدترین و پرکاربردترین دیدگاه است، چنین استنتاج می شود که چنانچه یک یا چند قلم حسابداری رابطه معنی داری با معیارهای بازار داشته باشند، آن اقلام سودمند تلقی می شود. در تحقیق حاضر نیز از این دیدگاه برای ارزیابی سودمندی استفاده می شود که این دیدگاه مطابق با روش سومی است که کام [۲۱] معرفی کرده است.

خصوصیات کیفی گزارشگری مالی

خصوصیات کیفی به خصوصیتی اطلاق می شود که موجب می گردد اطلاعات ارائه شده در صورتهای مالی برای استفاده کنندگان در راستای ارزیابی وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف پذیری مالی واحد تجاری سودمند واقع شود. بنابراین هدف اصلی خصوصیات کیفی اطلاعات مالی فراهم کردن اطلاعات سودمند برای استفاده کنندگان است. برخی از خصوصیات کیفی به محتوای اطلاعات مندرج در صورتهای مالی و برخی دیگر به چگونگی

ارائه این اطلاعات مربوط می شود. خصوصیات کیفی مرتبط با محتوای اطلاعات شامل مربوط بودن و قابل اتکا بودن می شود. اطلاعات ارائه شده توسط گزارشگری مالی باید مربوط باشند و اطلاعاتی مربوط است که در مورد یک پدیده اقتصادی مربوط باشد. یعنی اطلاعات در مورد آن پدیده اقتصادی توانایی ایجاد تفاوت در یک تصمیم را داشته باشند. زمانی اطلاعات این توانایی را دارند که حائز ارزش پیش بینی کنندگی و ارزش تایید کنندگی و انتخاب خاصه باشند. اطلاعات ارائه شده در صورتهای مالی باید قابل اتکا باشند. اطلاعات در صورتی قابل اتکا است که بیان صادقانه داشته باشد، بی طرفانه، کامل، و محافظه کارانه باشد. خصوصیات کیفی مرتبط با ارائه اطلاعات شامل قابل مقایسه بودن و قابل فهم بودن می باشد. قابل مقایسه بودن خصوصیت کیفی است که استفاده کنندگان را قادر به شناسایی مشابهتها و تفاوتهای بین دو مجموعه از پدیده های اقتصادی می کند. قابل فهم بودن یعنی اینکه اطلاعات مندرج در صورتهای مالی به آسانی برای استفاده کنندگان قابل درک باشد. برای این که ارائه اطلاعات مالی قابل فهم باشد، لازم است که اقلام به نحوی مناسب در یکدیگر ادغام و طبقه بندی شود. البته در بحث قابل فهم بودن اطلاعات، پیش فرض توان استفاده کننده وجود دارد.

پیشینه پژوهش

پژوهشهای انجام شده در ایران

احمدی [۲] در پژوهش خود تاثیر مربوط بودن و قابل اتکا بودن را بر سودمندی سود سنجید. در این پژوهش ۸۵ شرکت طی دوره ۷۵ تا ۸۴ مورد آزمون قرار گرفته است. نتایج تحقیق، نشان داد که ضریب واکنش سود (ERC) و هم چنین قدرت توضیحی (R^2) رگرسیون قیمت - سود، در پرتفوی شرکتهای با خصوصیات کیفی بالا نسبت به شرکتهای با خصوصیت کیفی پایین به طور معنی داری بیشتر است و فرضیات پژوهش مورد قبول واقع شدند. این بدان معنی است که خصوصیات کیفی مربوط بودن و قابل اتکا بودن بر سودمندی موثر بوده است. شورورزی [۹] در پژوهشی تاثیر خصوصیات کیفی مربوط بودن و قابل اتکا بودن را مورد

بررسی قرار داد. نمونه پژوهش وی شامل تعداد ۹۴ شرکت است که اطلاعات آنها طی دوره ۷۹ تا ۸۵ مورد بررسی قرار گرفته اند. در این پژوهش با استفاده از روش تجزیه و تحلیل عاملی شرکتها بر اساس خصوصیات کیفی مربوط بودن و قابل اتکا بودن طبقه بندی شده اند. نتایج آزمون فرضیات نشان می دهد که اختلاف معنادار قابل ملاحظه ای میان پرتفوی اطلاعات مربوط به شرکتها با خصوصیات کیفی مربوط بودن و قابل اتکا بودن زیاد (HH) و کم (LL) وجود ندارد. همچنین نتایج ناشی از پژوهش نشان می دهد که خصوصیت کیفی قابلیت اتکای ارقام سود تاثیر بیشتری نسبت به خصوصیات کیفی مربوط بودن اطلاعات دارد. دستگیر و همکاران [۶] در پژوهش خود اثر خصوصیات کیفی مرتبط با محتوای اطلاعات شامل دو خصوصیت کیفی قابل اتکا بودن و مربوط بودن را مورد بررسی قرار دادند. نمونه پژوهش شامل ۱۰۷ شرکت بود که اطلاعات آنها طی سالهای ۷۳ تا ۸۵ گردآوری شده است. نتایج به دست آمده نشان می دهد که معمولا ERC و R^2 ناشی از رگرسیون قیمت - سود با افزایش خصوصیات کیفی که منجر به اتخاذ تصمیمات مفید می شود، افزایش می یابد. اما در رابطه با ارجحیت نسبی سرمایه گذاران نسبت به خصوصیت کیفی مربوط بودن و قابل اتکا بودن، نمی توان قضاوت صحیحی داشت زیرا ERC و R^2 ناشی از رگرسیونهای انجام شده روند منظمی را در چند دوره مورد بررسی نشان نمی دهد. در پژوهشی که توسط احمدپور و قهرمانی صغیر [۱] صورت گرفته است، رابطه بین خصوصیت کیفی قابل اتکا بودن و سودمندی گزارشگری مالی بررسی شده است. نمونه این پژوهش شامل ۹۰ شرکت از شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بود که اطلاعات آنها در فاصله زمانی ۷۷ تا ۸۶ از طریق مدلها رگرسیونی چند متغیره و ساده با روش مقطعی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج به دست آمده نشان می دهد که ERC و R^2 پرتفوی شرکتهای با قابلیت اتکاء بالا بیشتر از پرتفوی شرکتهای با قابلیت اتکاء پایین می باشد. این به معنی تاثیرگذاری خصوصیت کیفی قابل اتکا بودن بر سودمندی گزارشگری مالی است. نوروش و حسینی [۱۲] با انجام پژوهشی به بررسی

رابطه بین قابل اتکا بودن و به موقع بودن و مدیریت سود پرداخته اند. معیار این محققان از سودمندی گزارشگری مالی، مدیریت سود بوده است. دوره زمانی پژوهش از سال ۸۲ تا ۸۶ بوده است. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات در این پژوهش روش داده های ترکیبی است. نتایج این پژوهش بیانگر عدم وجود رابطه معنی دار بین قابل اتکابودن و مدیریت سود بوده است. ثقفی [۳] در پژوهشی تاثیر خصوصیت کیفی قابل اعتماد (قابل اتکابودن) را بر کیفیت سود سنجیده است. وی بررسی کرد که آیا آن دسته از اقلام تعهدی که در مقایسه با اقلام تعهدی دیگر قابلیت اعتماد کمتری دارند، از پایداری کمتری برخوردار است یا خیر؟ دوره زمانی پژوهش وی از سال ۸۰ تا ۸۷ بوده است. نتایج حاصل از آزمون فرضیات بیانگر این است که با کاهش قابلیت اعتماد اقلام تعهدی، کیفیت سود هم کاهش پیدا کرده است. چنانچه در این پژوهش نیز کیفیت سود، بدیلی برای سودمندی گزارشگری مالی باشد، این نتایج به معنی تاثیرگذاری خصوصیت کیفی قابل اتکا بودن بر سودمندی است. در پژوهشی که توسط ثقفی و سدیدی [۴] انجام شد، تاثیر خصوصیت کیفی محافظه کاری بر کیفیت سود و بازده سهام بررسی شده است. معیار آنها برای کیفیت سود، پایداری سود بوده است. روش تجزیه و تحلیل فرضیات آنها، استفاده از رگرسیون چندگانه بوده است. دوره زمانی این پژوهش از سال ۷۲ تا ۸۴ بوده است. نتایج آزمون فرضیه ها حاکی از این است که واحد اقتصادی با انتخاب روش حسابداری محافظه کارانه قادر است با تغییر میزان سرمایه گذاریها، کیفیت سود را تغییر دهد. مشایخی و همکاران [۱۱] به بررسی رابطه بین خصوصیت کیفی محافظه کاری و پایداری سود و میزان توزیع سود پرداختند. دوره زمانی این پژوهش از سال ۷۹ تا ۸۵ بوده است. طبق پیش بینی آنها، همزمان با افزایش محافظه کاری، پایداری سود کاهش می یابد. اما نتایج پژوهش بیانگر عدم وجود هیچگونه رابطه ای بین این دو متغیر بود. رحمانی و همکاران [۸] رابطه بین خصوصیت کیفی محافظه کاری و محتوای اطلاعاتی سود خالص را بررسی کردند. دوره زمانی پژوهش آنها از سال ۸۰ تا ۸۸ بوده است. نتایج حاصل از آزمون فرضیات این پژوهش حاکی از

این است که خصوصیت کیفی محافظه کاری منجر به کاهش سودمندی گزارشگری مالی می شود و باعث افزایش بازده سرمایه گذاران نمی شود.

پژوهشهای انجام شده در خارج از ایران

باروآ [۱۴] در پژوهشی با استفاده از خصوصیات کیفی مربوط بودن و قابل اتکا بودن به ارزیابی تاثیر آنها بر سودمندی سود پرداخته است. نتایج نشان می دهد که شرکت‌هایی با خصوصیات کیفی بالا در مقایسه با شرکت‌هایی که خصوصیات کیفی آنها پایین است، ضریب واکنش سود (ERC) و قدرت توضیحی (R^2) رگرسیون قیمت - سود بالاتر دارند. همچنین نتایج نشان می دهد که سرمایه گذاران بطور کلی مربوط بودن را به قابل اتکا بودن ترجیح می دهند. با این وجود نتایج محکم نیست و ممکن است که بین مربوط بودن و قابل اتکا بودن بین گروههای مختلف سرمایه گذاران یک ارجحیت نسبی باشد. دی فرانسو و همکاران [۱۸] در پژوهشی مزایای خصوصیت کیفی قابل مقایسه بودن را در سودمندی گزارشگری مالی بررسی کردند. دوره زمانی این پژوهش سال ۱۹۹۴ تا ۲۰۰۵ بوده است. نتایج این پژوهش حکایت از این داشت که بین خصوصیت کیفی قابل مقایسه بودن و سودمندی گزارشگری مالی رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد. سان [۲۶] تاثیر خصوصیت کیفی قابل مقایسه بودن را بر مدیریت سود بررسی کرده است. دوره زمانی پژوهش از سال ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۹ بوده است. نتایج پژوهش نشان از این دارد که با افزایش خصوصیت کیفی قابل مقایسه بودن، مدیریت واقعی سود افزایش و مدیریت اقلام تعهدی سود کاهش می باشد. بنابراین به دلیل وجود رفتار معکوس بین این دو، به طور کلی خصوصیت کیفی قابل مقایسه بودن رابطه معنی داری با مدیریت سود نشان نمی دهد. از آنجاییکه مدیریت سود معیار معکوسی از سودمندی گزارشگری مالی است، بنابراین قابل مقایسه بودن تاثیری بر سودمندی گزارشگری مالی نداشته است. پنمن و ژانگ [۲۴] در پژوهش خود تاثیر خصوصیت کیفی محافظه کاری را بر پایداری سود می سنجند. از نظر آنان اگر شرکتی بر محافظه کاری تاکید داشته باشد، این امر منجر به

تغییر در میزان سرمایه گذاریها شده و نهایتاً بر کیفیت سود تاثیر می گذارد. رشد در سرمایه گذاریها باعث کاهش سود و افزایش ذخایر می شود و بالعکس. یافته های آنها بیانگر این است که خصوصیت کیفی محافظه کاری منجر به کاهش کیفیت سود می شود. بالاچاندران و محانرم [۱۳] رابطه بین خصوصیت کیفی محافظه کاری و میزان محتوای اطلاعاتی سود خالص را مورد آزمون قرار دادند. نتیجه پژوهش این بود که سودمندی سود در شرکت های با محافظه کاری بالا نسبت به سایر شرکتها، بیشتر است. برون و همکاران [۱۷] در پژوهش خود رابطه بین خصوصیت کیفی محافظه کاری و سودمندی اطلاعات حسابداری را در ۲۰ کشور بررسی کردند. آنها چنین نتیجه گیری کردند که در کشورهایی که اقلام تعهدی در اطلاعات حسابداری بالا است، بین سطح محافظه کاری و سودمندی اطلاعات حسابداری رابطه مثبتی وجود دارد. پائیک و همکاران [۲۳] در پژوهش خود تاثیر خصوصیت کیفی محافظه کاری را بر پایداری سود بررسی کردند. نتایج پژوهش آنان حاکی از این بود که سودهایی که محافظه کاری بیشتری بر آنها اعمال شده است، نسبت به سودهایی که محافظه کاری کمتری در مورد آنها اعمال شده است، ناپایدارتر هستند. بنابراین سودهای محافظه کارانه تر بر سودمندی گزارشگری مالی تاثیر منفی دارند زیرا پایداری و قابلیت پیش بینی سود را کاهش داده و سرمایه گذاران را از مسیر تصمیم گیریهای صحیح اقتصادی منحرف می سازند.

فرضیه های پژوهش

فرضیه اصلی اول: خصوصیات کیفی بر سودمندی گزارشگری مالی تاثیرگذار است.

فرضیات فرعی شماره یک تا ده:

۱. خصوصیت کیفی مربوط بودن بر سودمندی گزارشگری مالی تاثیرگذار است.
۲. خصوصیت کیفی ارزش پیش بینی بر سودمندی گزارشگری مالی تاثیرگذار است.
۳. خصوصیت کیفی ارزش تایید کنندگی بر سودمندی گزارشگری مالی تاثیرگذار است.
۴. خصوصیت کیفی انتخاب خاصه بر سودمندی گزارشگری مالی تاثیرگذار است.

۵. خصوصیت کیفی قابل اتکا بودن بر سودمندی گزارشگری مالی تاثیر گذار است.
  ۶. خصوصیت کیفی بیان صادقانه و بی طرفی بر سودمندی گزارشگری مالی تاثیر گذار است.
  ۷. خصوصیت کیفی محافظه کاری بر سودمندی گزارشگری مالی تاثیر گذار است.
  ۸. خصوصیت کیفی کامل بودن بر سودمندی گزارشگری مالی تاثیر گذار است.
  ۹. خصوصیت کیفی قابل مقایسه بودن بر سودمندی گزارشگری مالی تاثیر گذار است.
  ۱۰. خصوصیت کیفی قابل فهم بودن بر سودمندی گزارشگری مالی تاثیر گذار است.
- فرضیه اصلی دوم: عوامل محیطی، رابطه بین خصوصیات کیفی - سودمندی گزارشگری مالی را تحت تاثیر قرار می دهد.
- فرضیه اصلی سوم: محدودیتهای حاکم بر گزارشگری مالی بر رابطه بین خصوصیات کیفی - سودمندی گزارشگری مالی تاثیر گذار است.
- فرضیه اصلی چهارم: خصوصیات کیفی مرتبط با محتوای اطلاعات، سودمندی گزارشگری مالی را بیشتر از خصوصیات کیفی مرتبط با نحوه ارائه اطلاعات تحت تاثیر قرار می دهد.
- فرضیه اصلی پنجم: خصوصیت کیفی مربوط بودن، سودمندی گزارشگری مالی را بیشتر از خصوصیت کیفی قابل اتکا بودن تحت تاثیر قرار می دهد.
- فرضیه اصلی ششم: خصوصیت کیفی ارزش پیش بینی، سودمندی گزارشگری مالی را بیشتر از خصوصیت کیفی ارزش تایید کنندگی (ارزش بازخورد) تحت تاثیر قرار می دهد.

روش تحقیق

این تحقیق از نوع نیمه تجربی و در حوزه تحقیقات توصیفی (غیر آزمایشی) است. روش این تحقیق از نوع همبستگی و مبتنی بر مدل یابی معادلات ساختاری است که در آن بررسی روابط بین متغیرها که مبتنی بر نظریه ها و یافته های تحقیقاتی موجود است، مد نظر محقق است.

اندازه گیری متغیرها

سودمندی گزارشگری مالی: در این پژوهش به منظور اندازه گیری سودمندی گزارشگری مالی از مدل اولسون [۲۲] استفاده می شود.

ارزش پیش بینی و ارزش تاییدکنندگی: اندازه گیری ارزش پیش بینی و ارزش تاییدکنندگی با استفاده از چهار مدل رگرسیون سودهای آتی به سودهای جاری، رگرسیون سودهای آتی به اجزای سودهای جاری، رگرسیون جریانهای نقد آتی به سودهای جاری، و رگرسیون جریانهای نقد آتی به اجزای سودهای جاری زیر انجام می شود. پس از محاسبه ارزش پیش بینی کنندگی، ارزش تاییدکنندگی از طریق اختلاف بین قدرمطلق خطای پیش بینی شده سود سال آتی و جریانهای نقدی آتی (با استفاده از مدل‌های شماره ۱ و ۳)، قبل و بعد از در نظر گرفتن سود دوره جاری اندازه گیری می شود.

انتخاب خاصه: در این پژوهش تعداد مواردی که عدم رعایت انتخاب خاصه توسط حسابرس گزارش شده است، به عنوان معیار معکوسی از رعایت انتخاب خاصه است.

بیان صادقانه و بی طرفی: نتیجه مدیریت سود باعث می شود که رقم سود به صورت بیطرفانه و صادقانه در صورت‌های مالی بیان نشود. از این رو می توان به مدیریت سود به عنوان معیاری معکوس از بیان صادقانه و بی طرفی اشاره نمود. برای این منظور از مدل استابن [۲۷] استفاده می شود.

محافظه کاری: برای اندازه گیری محافظه کاری از مدل ونگک [۲۸] استفاده شده است. این روش در واقع تعدیل شده مدلی است که باسو [۱۵] مطرح کرده است با این تفاوت که اشکالات و ایرادات وارده به آن را دارا نیست.

کامل بودن: برای سنجش کامل بودن اطلاعات شرکتها از معیار تعداد موارد عدم افشای اطلاعات که توسط حسابرس مستقل و بازرس قانونی گزارش شده است، به عنوان معیاری معکوس، استفاده می شود.

قابل مقایسه بودن: برای اندازه گیری قابل مقایسه بودن در این پژوهش از مدل دی فرانسو و همکاران [۱۹] استفاده می شود.

قابل فهم بودن: در پژوهش حاضر از معیار تعداد صفحات برای عملیاتی کردن خصوصیت کیفی قابل فهم بودن استفاده می شود. بدین ترتیب لگاریتم طبیعی تعداد صفحات گزارشهای مالی به عنوان معیار معکوسی از قابل فهم بودن استفاده می شود.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این تحقیق شامل تمام شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. با توجه به شرایط مورد نظر پژوهش، تعداد ۱۱۰ شرکت به عنوان نمونه انتخاب شدند که اطلاعات آنها از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۹ گردآوری گردید. اما پس از بررسی تاثیر محدودیتهای حاکم بر گزارشگری مالی، تعداد نمونه به ۸۵ شرکت تقلیل یافت.

روش تجزیه و تحلیل داده ها

در این پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از مدل یابی معادلات ساختاری استفاده شده است. برای آزمون مدل از نرم افزار PLS، برای آزمون روایی پژوهش از نرم افزار LISREL، و برای آزمون وجود همبستگی بین خصوصیات کیفی از نرم افزار SPSS استفاده شد.

پایایی و روایی تحقیق

به منظور ارزیابی پایایی تحقیق از روش آزمون مجدد استفاده شد. به این ترتیب که داده های پژوهش طی دوره ۷۶ تا ۸۹ به سه دوره ۵ ساله (۷۶ تا ۸۰)، ۵ ساله (۸۱ تا ۸۵)، و ۴ ساله (۸۶ تا ۸۹) تقسیم شد. سپس آزمون مدل در هر سه دوره ها انجام گردید. نتایج به میزان زیادی مشابه بودند که این موضوع موید پایایی پژوهش حاضر است.

به منظور ارزیابی روایی تحقیق از روایی سازی یا عامل استفاده شد که توسط روش تحلیل عاملی تاییدی محاسبه می شود. نتایج تحلیل عاملی تاییدی با توجه به آماره t که برای تمام ضرایب این نشانگرها و صفتهای مکنون مورد مطالعه، بالاتر از مقدار $1/96$ است، نشان می دهد مدل‌های

اندازه گیری مورد استفاده در پژوهش حاضر مناسب بوده و نشان از این دارند که نشانگرهای مورد استفاده برای اندازه گیری صفت‌های مکنون مورد مطالعه این پژوهش با ساختار عاملی و زیربنای نظری تطابق قابل قبولی دارد.

یافته های تحقیق

براساس آزمون فرضیه های تحقیق، در سطح اطمینان ۹۵ درصد و با توجه به آماره t و رقم ضرایب مسیر:

● رابطه بین خصوصیات کیفی و سودمندی، رابطه بین مربوط بودن و سودمندی، رابطه بین ارزش پیش بینی و سودمندی، رابطه بین ارزش تایید کنندگی و سودمندی، رابطه بین انتخاب خاصه و سودمندی، رابطه بین قابل اتکا بودن و سودمندی، رابطه بین بی طرفی و بیان صادقانه و سودمندی، رابطه بین کامل بودن و سودمندی، و رابطه بین قابل مقایسه بودن و سودمندی معنی دار و مستقیم است.

● رابطه بین محافظه کاری و سودمندی، و رابطه بین قابل فهم بودن و سودمندی از لحاظ آماری بی معنی است.

● هر سه متغیر کنترلی بر رابطه بین خصوصیات کیفی و سودمندی تاثیر گذار است. اما این تاثیر گذاری در مورد متغیر کنترلی سود ده یا زیان ده بودن شرکت، شدیدتر از دو متغیر اندازه شرکت و نوع صنعت است و باعث می شود که رابطه بی معنی شود.

● محدودیت به موقع بودن بر رابطه بین خصوصیات کیفی و سودمندی تاثیر گذار است در حالیکه به دلیل اینکه تمام شرکتهای نمونه موازنه بین خصوصیات کیفی را رعایت کرده بودند، اثر محدودیت موازنه بین خصوصیات کیفی مبهم باقی مانده است و محدودیت ملاحظات منفعت هزینه بر این رابطه تاثیری ندارد شود.

● تاثیر گذاری هر دو دسته خصوصیات کیفی مرتبط با محتوا و مرتبط با ارائه بر سودمندی معنی دار است ولی تاثیر گذاری خصوصیات کیفی مرتبط با محتوا بیشتر از تاثیر گذاری خصوصیات کیفی مرتبط با ارائه است.

● تاثیر گذاری هر دو دسته خصوصیات کیفی مربوط بودن و قابل اتکا بودن بر سودمندی معنی دار است ولی تاثیر گذاری مربوط بودن بیشتر از تاثیر گذاری قابل اتکا بودن است.

● تاثیر هر دو خصوصیت کیفی ارزش پیش بینی و ارزش تایید کنندگی بر سودمندی معنی دار است ولی تاثیر گذاری ارزش پیش بینی بیشتر از ارزش تایید کنندگی است.

نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها

در جدول شماره ۱ به طور خلاصه نتایج آزمون فرضیات تحقیق ارائه شده است.

جدول شماره ۱: نتایج آزمون فرضیات تحقیق

تایید/رد	فرضیه	تایید/رد	فرضیه
تایید	فرعی هشتم	تایید	اصلی اول
تایید	فرعی نهم	تایید	فرعی اول
رد	فرعی دهم	تایید	فرعی دوم
تایید	اصلی دوم	تایید	فرعی سوم
	به موقع بودن (تایید) موازنه (نامشخص) منفعت هزینه (رد)	تایید	فرعی چهارم
تایید	اصلی چهارم	تایید	فرعی پنجم
تایید	اصلی پنجم	تایید	فرعی ششم
تایید	اصلی ششم	رد	فرعی هفتم

در چارچوب نظری مفاهیم نظری گزارشگری مالی ادعا شده است که خصوصیات کیفی منجر به سودمندی گزارشگری مالی می شود. بنابراین انتظار می رود که بین خصوصیات کیفی (به صورت کلی و جزء به جزء) و سودمندی گزارشگری مالی رابطه مستقیم و معنی داری وجود داشته باشد. اما طبق نتایج این رابطه به جز در مورد خصوصیات کیفی محافظه کاری و قابل فهم بودن، مستقیم و معنی دار بوده است. این نتیجه در خصوص محافظه کاری موید نتایج تحقیقات براون و همکاران [۱۷]، بالاچاندوران و محانرم [۱۳]، و ونت [۲۹] است. براین اساس به نظر می رسد استفاده کنندگان از اطلاعات گزارشهای مالی در تصمیم گیریهای خود، به اطلاعاتی که محافظه کارانه است اهمیت زیادی نمی دهند. از این نتیجه چنین استنباط می شود که در چارچوب نظری ایران نیز باید همانند چارچوب نظری بین الملل و FASB تعدیلاتی صورت گیرد و محافظه کاری از خصوصیات کیفی حذف شود. همچنین الزامات محافظه کارانه در استانداردها باید کاهش یابد. طبق نتایج تاثیرگذاری خصوصیات کیفی مرتبط با محتوای اطلاعات بر سودمندی گزارشگری مالی بیشتر از تاثیرگذاری خصوصیات کیفی مرتبط با نحوه ارائه اطلاعات است. این نتیجه موید ادعاهای مطرح شده در چارچوبهای نظری (ایران، امریکا، و بین الملل) می باشد. در مورد تاثیرگذاری مربوط بودن و قابل اتکابودن بر سودمندی اختلاف نظرهایی بین مبانی نظری و شواهد تجربی وجود دارد. در چارچوب نظری FASB و مفاهیم نظری گزارشگری مالی چنین بیان می شود که هیچکدام از این خصوصیات بر دیگری مرجع نیست و اطلاعاتی سودمند است که هر دو ویژگی را همزمان در نظر گرفته باشد. اما شواهد تجربی بسیاری نشان از این دارند که مربوط بودن تاثیر بیشتری بر سودمندی دارد تا قابل اتکا بودن (باروا [۱۴]، دستگیر و همکاران [۶]، حجازی و رحمانی [۵]). باروا [۱۴] اینگونه ادعا می کند که با توجه به اینکه مربوط بودن به ارزشهای بازار مرتبط است، در نتیجه از دیدگاه تاثیرگذاری بر سودمندی، این خصوصیت کیفی باید اهمیت بیشتری نسبت به قابل اتکا بودن داشته باشد. نتیجه تحقیق وی موید این ادعا بود. در این پژوهش نیز نتایج نشان می دهد که تاثیرگذاری مربوط بودن بر سودمندی گزارشگری مالی بیشتر از تاثیرگذاری قابل اتکا بودن بر سودمندی گزارشگری مالی

است. در مورد تاثیر گذاري ارزش پيش بيني و تايد كنندگي بر سودمندی نیز بين مباني نظري و شواهد تجربی ناهماهنگی وجود دارد. در چارچوب نظري FASB و بين الملل و همچنين ايران بين اين دو خصوصیت هيچگونه ترجیحی واقع نشده است و اعتقاد بر اين است که نقشهای پيش بيني و تايد كنندگي اطلاعات به هم مربوط می باشند. يعنی اينکه اطلاعات معمولاً هم ارزش پيش بيني دارند و هم ارزش تايد كنندگي. اما برخی از محققان معتقدند که ارزش پيش بيني بر ارزش تايد كنندگي ارجحيت دارد. برای نمونه بیست و همکاران [۱۶] معتقدند که ارزش پيش بيني اشاره به اين دارد که گزارشهای مالی تا چه میزان اطلاعاتی راجع به آینده ارائه می کنند. اینگونه اطلاعات انتظارات مدیریت را در مورد آینده شرکت انعکاس می دهد. برای تامین کنندگان سرمایه و سایر استفاده کنندگان از گزارشهای مالی اینگونه اطلاعات ارزشمند است زیرا مدیریت به اطلاعات محرمانه در مورد شرکت و برنامه های آتی آن دسترسی دارد که دیگران به آن گونه اطلاعات دسترسی ندارند. نتایج این پژوهش نیز حاکی از این است که این ادعا از لحاظ آماری تايد می شود.

Modeling the Impact Of The Qualitative Characteristics On The Usefulness Of The
Financial Reporting

Mohammad Ali Aghaei (Ph.D)

Economic and Management Faculty, Tarbiat Modares University

Halimeh Rahmani (Ph.D)

Accounting PHD, tarbiat Modares University

Subject: the aim of accounting is providing useful information for the users of annual reports. However, the research literature couldn't help to judge about the relationship between qualitative characteristics and usefulness of financial reporting. The purpose of this research is investigating and determining the impact of qualitative characteristics on usefulness of financial reporting.

Methodology: analyzing the data has done by structural equations model. The LISREL, PLS, and SPSS software's have used to test the model, research reliability, and correlation between the qualitative characteristics respectively. The sample consists of 85 companies their information has investigated from 1376 to 1389. Findings and

Conclusions: except of seventh and ninth sub-hypothesis, other hypothesis have confirmed (conservatism and understandability have not meaningful impact on usefulness). In addition, there is interact relationship between conservatism and faithful representation and neutrality qualitative characteristics, relevance and reliability qualitative characteristics, and feedback and predictability qualitative characteristics. Therefore it recommended removing the conservatism from the list of the qualitative characteristics. Furthermore, since the impact of the relevance on

usefulness is more than the impact of the reliability, so we can conclude the users of financial statements prefer the relevant information on the reliable information.

Key Words: usefulness of financial reporting, qualitative characteristics of financial reporting, represent related qualitative characteristics, content related qualitative characteristics.

فهرست منابع و مآخذ

۱. احمدپور، احمد و قهرمانی صغیر، حسنا، (۱۳۸۸)، "بررسی ویژگی کیفی قابلیت اتکاء اطلاعات در ارزیابی کیفیت سود شرکت ها"، **بررسیهای حسابداری و حسابرسی**، شماره ۵۸.
۲. احمدی، احمد، (۱۳۸۶)، "استفاده از ویژگی های کیفی اطلاعات مالی در ارزیابی کیفیت سود"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران.
۳. ثقفی، علی، (۱۳۸۹)، "قابلیت اعتماد و کیفیت سود- رویکرد وضعیت مالی"، **تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، زمستان ۸۹.
۴. ثقفی، علی و سدید، مهدی، (۱۳۸۶)، "تاثیر محافظه کاری حسابداری بر کیفیت سود و بازده سهام"، **مطالعات حسابداری**، بهار، شماره ۱۷.
۵. حجازی، رضوان، و رحمانی، حلیمه، (۱۳۸۶)، "دلایل بی میلی شرکتهای سرمایه گذاری پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به استفاده از ارزشهای جاری در ارزشگذاری سرمایه گذاریهای جاری (استاندارد حسابداری شماره ۱۵)"، **مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز (ویژه حسابداری)**، شماره ۲۶.
۶. دستگیر، محسن، کریمی، فرزاد و مرادی، امین، (۱۳۸۸)، "اثر خصوصیات کیفی مرتبط با محتوای اطلاعات بر کیفیت سود"، **فصلنامه حسابداری مالی**، سال اول، شماره ۱، ص. ۳۸-۵۹.
۷. دیانتی دیلمی، زهرا، (۱۳۸۸)، "ارائه الگوی کیفیت اطلاعات مالی با توجه به عوامل سازمانی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، پایان نامه دکتری، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده مدیریت و اقتصاد.
۸. رحمانی، علی، اثنی عشری، حمیده و ولی زاده لاریجانی، اعظم، (۱۳۹۰)، "محافظه کاری و محتوای اطلاعاتی ارقام صورتهای مالی"، **بررسی های حسابداری و حسابرسی**، شماره ۶۴.

۹. شورورزی، محمدرضا، (۱۳۸۷)، "استفاده از خصوصیات کیفی مفاهیم نظری گزارشگری مالی در ارزیابی

کیفیت سود"، پایان نامه دکتری، دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات، دانشکده اقتصاد و مدیریت.

۱۰. کمیته تدوین استانداردها، (۱۳۷۸)، **مفاهیم نظری گزارشگری مالی**، سازمان حسابرسی، تهران.

۱۱. مشایخی، بیتا، محمدی، مهدی و حصارزاده، رضا، (۱۳۸۸)، "تاثیر محافظه کاری بر پایداری و توزیع سود"،

بررسیهای حسابداری و حسابرسی، شماره ۵۶.

۱۲. نوروش، ایرج و حسینی، سیدعلی، (۱۳۸۸)، "بررسی رابطه بین کیفیت افشاء (قابلیت اتکاء و به موقع بودن) و

مدیریت سود"، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، شماره ۵۵.

13. Balachandran, Sudhakar V. and Partha S. Mohanram, (2005), "Conservatism and the Value Relevance of Accounting Information", Available at <http://www.krannert.purdue.edu>.

14. Barua, Abhijit, (2006), **"Using the FASB's Qualitative Characteristics in Earnings Quality Measures, a doctoral dissertation"**, Faculty of the Louisiana State University.

15. Basu, S., (1997), "The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings", **Journal of Accounting and Economics**, Vol. 24, PP. 3-38.

16. Beest, F. V., Braam, G. and Boelens, S., (2009), "Quality of Financial Reporting: measuring qualitative characteristics, Nijmegen Center for Economics (NiCE)", Institute for Management Research, Radboud University Nijmegen.

17. Brown, W., H. He and K. Teitel, (2006), "Conditional Conservatism and the Value Relevance of Accounting Earnings: An International Study", **European Accounting Review**, Vol. 15, No. 4, PP. 605-626.

18. DeFranco, G., Kothari, S., Verdi, R., (2008), "The Value of Earnings Comparability", working paper, MIT Sloan School of Management.

19. DeFranco, G., Kothari, S., Verdi, R., (2011), "The Benefits of Financial Statement Comparability", **Journal of Accounting Research**, Vol. 49, Issue 4, PP. 895–931.
20. Francis, J., Schipper, K., (1999), "Have financial statements lost their relevance?", **Journal of Accounting Research**, Vol. 37, PP. 319–352.
21. Kam, V., (1990), **Accounting theory** (second edition), New York, Wiley.
22. Ohlson, J., (1995), "Earnings, book values and dividends in equity valuation", **Contemporary Accounting Research**, Vol. 11, PP. 661-687.
23. Paek, W., Chen, L. and Sami, L., (2007), "Accounting Conservatism, Earnings Persistence and Pricing Multiples on Earnings", Working Paper, Arizona State University-West Campus, and Lehigh University.
24. Penman, S. H. and X. Zhang, (2002), "Accounting conservatism, the quality of earnings, and stock returns", **The Accounting Review**, Vol. 77, No. 2, PP. 237-264.
25. Scott, W. R., (2003), **Financial Accounting Theory**, 3th edition, Prentice – Hal, inc.
26. Sohn, Byungcherl Charlie, (2011), "The Effect of Accounting Comparability on Earnings Management", Available at SSRN:
<http://ssrn.com/abstract=1927131>.
27. Stubben, S. R., (2010), "Discretionary Revenues as a Measure of Earnings Management", **Accounting Review**, Vol. 85, No. 2, PP. 695-717.
28. Wang, Zhe, (Richard), (2009), "Accounting Conservatism", Doctoral thesis, Victoria University of Wellington.
29. Wendt M. J. H., (2010), "The Effect of Accounting Conservatism on Value Relevance of Financial Statements. Master's thesis in Accounting, Auditing and Control", Erasmus University Rotterdam, Department of Business Economics.